

KIÁLTOÓ SZÓ

SZERKESZTI LÁSZLÓ DEZSŐ

TARTALOM :

László Dezső: Húsvéti parancs. — Dr. Kovács J. István: A vegyesházasságokról. — Márkus Jenő: Győry Elemér dunántúli püspök. — Sipos Géza: Spiritizmus és húsvéti hit. — Debreczeni László: A kolozsvári Mátyás-templom. Dr. Victor János: Az egység ügyének akadályai. — László Dezső: Keresztyén kritika: Hozzászólás Kovács István könyvéhez.

XVII. ÉVFOLYAM. 1943. ÁPRILIS.

Az olvasóhoz!

Lapunkat kizárólag előfizetői tartják fenn. Az előfizetési díjak beküldése tehát a lap fenntartása szempontjából elengedhetetlen.

Az előfizetések befizethetők a Református Élet 5.073. számú csekkszámújára, vagy Budapest, IX. Kálvin-tér 8. sz. alatti kiadóhivatalába postautalványon, jelezve azt, hogy a küldött összeg a Kiáltó Szó előfizetése.

Kérjük mindazokat, akik lapunk négy első számát megtartották, hogy legalább a félévi 3 pengő előfizetési díj beküldésével fejezzék ki, hogy a lap előfizetői közé tartoznak és a további számokat is kérik.

Aki a lapra évi 6 pengővel előfizet, napi másfél fillérrel támogatja a református sajtót. Ez senkinek sem jelenthet megterhelést.

Küldje be Kolozsvár, Hitler-tér 13. szám alá azoknak a címét, akiknek mutatványszámot akar küldeni.

A kiadóhivatal.

KIÁLTÓ SZÓ

SZERKESZTŐSÉG: KOLOZSVÁR, FARKAS U. 21. KIADÓHIVATAL: HITLER-TÉR. (REF. THEOLOGIA.)
Kéziratok a szerkesztőség, előfizetések a kiadóhivatal címére küldendők. — Előfizetési díja egész évre 6 P, félévre 3 Pengő

XVII. ÉVFOLYAM

1943. ÁPRILIS

4. SZÁM.

Húsvéti parancs.

Nagypéntek és húsvét, áldozathalál és feltámadás olyan szervesen tartozik egymáshoz, mint az elipszisnek a két gyújtópontja. Mint tények jelentik Isten haragjának végét és nyilvánvaló kegyelmének kezdetét; a bűnnek és halálnak halálát és az Istentől adott szent és örök életnek valóságát. A bűn és halál fölött győzedelmeskedő húsvéti hit a feltámadás, örökélet és az elköltözött kedveseinkkel való viszontlátás boldog reménységét tölti bele az ember szívébe.

A keresztyén életben a hit és cselekedet, a vallás és erkölcs a legszorosabb kapcsolatban vannak, mert a hitre indító Ige parancs és az Ige parancsát elfogadó hit engedelmisség.

Mindenki előtt nyilvánvaló, hogy a karácsonyi evangéliumban az egymás iránti szeretet gyakorlására nyerünk határozott parancsot. Ezt senki előtt sem kell bizonyítgatni. Ismerünk-e húsvéti parancsot? Látjuk-e a húsvéti hitből következő húsvéti erkölcs törvényeit?

A húsvéti erkölcsi szabály szervesen kapcsolódik a nagypéntekihez. A keresztyén ember hite által egyesül a meghalt és feltámadott Úrral, résztvesz az ő halálának és feltámadásának nagy misztériumában. Ez a hit jelenti számára a halálfélelemtől való szabadulást és az örökélet reménységét, az erkölcs elé pedig két követelményt állít: meghalni a bűnnek és feltámadni az Istennek való szolgálatra.

Hitvallásunk szerint a bünbánatnak, vagyis a megtérésnek kettős mozzanata van: az ó-ember megöklése és az új ember megelevenítése.

Az első mozzanat nagypéntek fényében a legvilágosabb. Úgy kell a keresztyén embernek a maga Ádámától örökölt, megromlott, minden bűnre hajlamos gonosz természetét, ó-emberét megfeszítenie, megölnie és eltemetnie, mint az Krisztussal nagypénteken történt. Az igazi nagypénteki keresztyén bőjt nem bizonyos fajta ételktől való tartózkodás, nem a Krisztus halála fölötti szomorúság, hanem egész megromlott

egyéniségünk felett való kemény ítélletartás és ítélletvégrehajtás: saját magam ó-emberének megölése, — tehát nemcsak testemnek bizonyos irányú megsanyargatása, eltemetése, — azaz határozott elválasztása Krisztus szerint való igazi emberemtől. Nagypéntek és húsvét között olyan éles szakadásnak kell bekövetkeznie a keresztyén ember lelki világában és egész életében, mint amilyen volt Krisztus halála és feltámadása között

Ennek a szakadéknak az egyik oldalán áll a halálraítélt, megfeszített és eltemetett gonosz emberem, a másikon pedig húsvét fényében új életre kapott új emberem. Semmi sem ad akkora erőt újjászületett, Krisztus szerint való egyéniségemnek, mint Krisztus feltámadása. Érdemes mindent megtennem azért, hogy a bűntől elszakadva, egészen új életet kezdjek, hiszen új emberem számára megnyílt az ég, és amit ebben az életben el nem érhet, azt megnyeri az örökélet végtelen mezőin. Test és vér nem örökölheti Istenországát. Azt kell tehát magamban megerősítenem, ami azt is örökli: Krisztus szerinti új emberemet.

A karácsonyi parancs arról szól, hogy mit kell tennem a másik ember érdekében. Úgy kell őt szeretnem, amint Isten szeret engem.

A húsvéti parancs arról szól, hogy mit kell tennem önmagammal szemben. Öldökölni ó-emberemet és erősíteni új emberemet.

E második parancsnak való engedelmisség előfeltétele az első iránti engedelmisségemnek. Azért nem tudom a másik embert szeretni, mivel ebben ó-emberem szüntelen megakadályoz. Azért kell tehát azt nagypénteken keresztrefeszítenem és azért kell új emberemet minden húsvétkor megelevenítenem, hogy valóban és igazán tudjam embertársamat szeretni.

Igy függ össze egymással Isten egyetlen parancsának, a teljes élet parancsának mindenik tétele.

LÁSZLÓ DEZSŐ.

A vegyes házasságokról.

A vegyesházasságok kérdése az elmúlt év július havának 2-ától kezdve időszerűvé vált Erdélyben is, ahol a megszállás ideje alatt a keresztyén felekezetek teljes békességben éltek. Ettől az időponttól kezdve a Királyhágón innen a vegyesházasságok körül évtizedek óta folyó küzdelem átcsapott erdélyi földre is.

A vegyesházasságok kérdése a reformációig nyulik vissza. Egészen a reformációig a római egyház nem foglalkozik a házasságok kérdésével. A trienti zsinat szentséggé emeli a házasságot. A római egyház ettől kezdve önmagának igényli a házasságkötések és a házasságok felett való ítélkezés jogát. Minthogy éles dogmatikai különbségek választják el a reformáció és az ellenreformáció századában a különböző keresztyén felekezetek híveit, a vegyesházasságok eleinte rendkívül ritkák. Amikor a felekezeti öntudat kezd elhalványulni, ettől az időtől kezd gyarapodni a vegyesházasságok száma.

A XVIII. század[?] úgynevezett „felvilágosodása“ nagymértékben elhalványítja a felekezeti öntudatot. Ekkor kezd kiéleződni a protestáns és a római katolikus vegyesházasságok kérdése. Először a kölni érseki tartományban, majd Hollandiában nyer megáldást a vegyesházasságok körül meginduló vita. Róma azt a megoldást találja a vegyesházasságok kérdésében, hogy az eskető lelkész csak passzive asszisztál a vegyesházasságok megkötésénél. Akár a lelkési hivatalban, akár a sekrestyében egyszerűen tudomásul veszi a házasságra lépni szándékozók ebbéli bejelentését. Ennek a megoldásnak az a jogi alapja, hogy a nem római katolikus fél a maga mentességét átviszi a római katolikus félre.

Hazánkban a múlt század harmincas éveiben terelődik fokozottabb mértékben a figyelem a vegyesházasságok kérdésére. Akkor csak római katolikus lelkész eskethette össze a vegyesházásokat. A harmincas években nagy feltűnést kelt több vegyesházasság, így különösen Kossuth Lajosé. A vármegyék ismételten sürgetik az országgyűlésen a vegyesházasságok kérdésének rendezését. Az országgyűlés ismételten foglalkozik ezzel a kérdéssel. Lonovits József csanádi püspök 1841-ben Rómába megy, hogy a pápától könnyítést eszközöljön ki Magyarországra nézve is. Hatodik előterjesztésére a pápa a trienti forma alól való felmentést hazánkra is kiterjeszti.

Az országgyűlés ezzel a megoldással sincs még megelégedve. Még egy lépéssel tovább megy. 1844-ben kimondja, hogy a vegyesházasságok ezentúl protestáns lelkipásztor által is megköthetők. Ilyen módon a vegyesházasságra lépők nem kötelesek ezentúl igénybevenni a

római katolikus lelkész közreműködését: protestáns lelkipásztorhoz is fordulhatnak.

A kiegyezés utáni országgyűlés, okulva a vegyesházasságból származó gyermekek körül folyó küzdelemnek a nemzeti élet egységére gyakorolt káros befolyásából, véget vet a reverzális-harcnak. Az 1868. évi LIII. törvény-cikkben, amely a felekezetközi viszonyokat rendezi, kimondja azt a megnyugtató elvet, hogy a születendő gyermekek nemük szerint követik szüleik vallását, tehát a fiuk az apáét, a leányok az anyáét. Azt is kimondja, hogy minden ezzel ellenkező egyesség érvénytelen.

Csaknem három évtizedig ez a bölcs törvény marad érvényben. Akkor jönnek az 1894. évi egyházpolitikai törvények a polgári házasságról, az állami anyakönyvezésről. Az akkori kormány — Wekerle Sándorral az élen és Szilágyi Dezső igazságügyminisztersége alatt — véget akar vetni minden visszasságnak a házasságkötések és az anyakönyvek vezetése körül. A polgári házasságnak óriási nagy ellenzéke van az akkori főrendiházban, amelynek akkor még minden főherceg tagja volt. Első ízben a főrendiház le is szavazza a polgári házasságról szóló törvényt. A kormány a törvény keresztülvitele érdekében belemegy a reverzális-adás újból való engedélyezésébe. Ezt mondja ki az 1894. évi XXXII. törvénycikk. Az egyességkötés helyéül azonban polgári hatóságokat jelöl ki a törvény. Azt is megszabja, hogy egyesség csak a házasságkötés előtt köthető és a házasságkötés előtt meg is változtatható, azután azonban már nem.

A polgári házasságról és az állami anyakönyvezésről szóló törvénnyel együtt, 1895 október 1-től lép életbe a reverzális-adás lehetőségét megengedő törvény is. A vegyesházasságból származó gyermekek vallási hovatartozandósága tekintetében alig volt érezhető a hatása jó ideig. Az előző állapotokhoz képest alig eredményezett számbavehető eltolódást egyik vagy másik felekezet javára, illetve kárára. Egyik egyház sem fejtett ki fokozottabb mérvű tevékenységet, hogy a vegyesházasságból származó gyermekeket önmaga számára nyerje meg és egyik egyház sem élt megtorló rendszabályokkal azokkal a híveivel szemben, akik vegyesházasságukat más egyház lelkésze előtt kötötték meg, sőt azokkal szemben sem, akik születendő gyermekeiket másik egyház[?] javára ígérték oda.

A XX. század elején észrevehető változás mutatkozik a római egyház életében világszerte. Az elmúlt évtizedek nagy egyházpolitikai vereségei után, amelyeket hol egyik, hol másik országban kellett elszenvednie, kezdi híveit ön-

tudatosabbá tenni, elvesztett területeinek visszaszerzésére buzdítani. Ennek az erőteljesebb római katolikus öntudatnak a megnyilatkozása az 1907. év nyarán megjelenő „Ne Temere” dekrétum, amely gyökeresen megváltoztatja a római egyháznak a vegyesházasságok terén addig gyakorolt álláspontját. Ez a dekrétum egyenesen megfordítja azt az elvet, hogy a nem római katolikus fél a Rómával szemben élvezett mentességét átviszi a római katolikus félre. Ennek az ellenkezőjét mondja ki, vagyis azt, hogy a római katolikus fél a maga kötelezettségét átviszi a nem római katolikus félre is. Ebből folyólag olyan vegyesházasság, amelyben az egyik fél római katolikus, csak római katolikus lelkész előtt köthető. A nem ilyen módon kötött vegyesházasság „ágyasság.” Római katolikus lelkész viszont vegyesházasságokat csak úgy eskethet meg, ha azok születendő gyermekeiket a római egyház javára ígéri.

Jó ideig hazai római katolikus főpapjaink is azt hitték, hogy hazánkra a Ne Temere nem vonatkozik, minthogy nálunk még mindig az 1841-ben kiadott, ú. n. Lambruschini instructio van érvényben. Megjött azonban Rómából a döntés, hogy a Ne Temere-ben említett kivétel csupán a Németország számára kiadott „Provida”-ra vonatkozik. Nagy felzúdulás támadt erre országszerte. Sorban megmozdultak nemcsak hivatalos egyházi testületeink, egyháztársadalmi alakulataink, vármegyéink, amelyek a vegyesházasságokban a felekezeti béke erős biztosítékát látták és a nem római katolikus lelkész előtt kötött vegyesházasságoknak „ágyassággá” minősítésében megtorlatlanul nem hagyható sérelmet látták. Megmozdultak Tisza Istvánnal élükön a Ne Temere dekrétumtól a felekezeti békekesség felborulását féltő államférfiaink is. Ennek a nagymérvű megmozdulásnak lett az eredménye, hogy Róma az eredetileg Németország számára kiadott Provida constitutio érvényességét 1909 január 1-től hazánkra is kiterjesztette. Ezzel a felekezeti közti nyugtalanság hazánkban is elcsöndesedett.

Ez voltja helyzet egészen a világháború végéig. Annak befejezése előtt néhány hónappal, 1918 májusában, az akkori pápa csendben kihirdette az új egyházi törvénykönyv (új Corpus Iuris Canonici) életbelépését Rómában. Az új törvénykönyv minden kedvezményt megszüntet. Kimondja, hogy vegyesházasságokat csak római katolikus páp adhat össze és csak abban az esetben, hogy a születendő gyermekeket mind a római egyház javára ígéri.

Az új egyházi törvénykönyv megjelenése után hazai római katolikus főpapi körökben ismét azt hiszik és az egyházjogászok is azt hirdetik, hogy annak a vegyesházasságra vonatkozó határozatai hazánkra nem vonatkoznak, minthogy nálunk is a Provida van még érvényben. Amde újból megjön Rómából a döntés,

amely szerint a Provida is érvényét veszítette.

Zsinatunk is foglalkozott legutóbbi ülészakán a vegyesházassággal kapcsolatos fegyelmi kérdések vétségével. Kimondotta, hogy a születendő gyermekeiket más egyház javára ígérők sem szavazati joggal nem bírhatnak egyházunkban, sem semmiféle tisztséget nem viselhetnek. Kimondotta azt is, hogy a gyermekeiket más egyház javára ezentúl elígérőkkel szemben megindítandó fegyelmi eljárás során el kell őket tiltani az úri szent vacsorában való részeseéstől is és ez alól csak abban az esetben kaphatnak fölmentést, ha hibájukat jóváteszik, vagy a gyülekezetet nyilvánosan megkövetik. A zsinaton erőteljesebb hangok emelkedtek a súlyosabb megtorlás: az egyházból való kirekesztés kimondása érdekében is.

Nemcsak egyházi, de nemzeti szempontból sem mellékes, hogy a vegyesházasságból származó gyermekek egyházunk tagjai maradnak-e, avagy más egyházak tagjaivá válnak.

Dr. Kováts J. István.

IGE — HIT — EGYHÁZ

címen jelenik meg LÁSZLÓ DEZSŐ kolozsvári református lelképásztor legújabb könyve a *református vallásról*. A mű célja a református vallás legjellemzőbb vonásainak fölmutatása a nem reformátusok és reformátusok előtt egyaránt. A mai vallásos, szellemi és világnézeti kavargás idején a legmélyebb lelki kérdésekre keres az író ebben a könyvében választ.

A nagyközönségnek és ifjúságnak különösképen szóló könyv kb. 7 és fél ív terjedelemben hűsvét után jelenik meg az Ifjú Erdély kiadásában. Előjegyzési ára 2:80 pengő. Bolti ára 3:80, P. lesz. — Előjegyzéseket május 15-ig elfogad az Ifjú Erdély Iratterjesztése. (Kolozsvár, Hitler-tér 13. Református Theologia.)

„*Elmélkedések János Evangéliumáról*” címen sajtó alatt van dr. Victor János lelképásztornak egy ugyanolyan kötete, amelyen a múlt évben a Máté Evangéliumáról is megjelent. Előfizetési ára 2:50 pengő. Megrendelő a „Szabadság-téri Református Egyház Iratterjesztése, Bndapest, V. Szabadság-tér 2.” címen, ahonnan a megrendelők befizetési lapot kapnak a könyv árának befizetésére.

Györy Elemér dunántúli püspök.

A múlt hó 24-én, Pápán iktatták be Györy Elemér volt egyházkerületi főjegyzőt a dunántúli egyházkerület püspöki tisztségébe. A beiktatáson látszólag minden úgy történt, ahogy az ilyen nagy és egyáltalán nem minden-napl, az egyház életében döntőjelentőségű alkalmakon történni szokott: az egyházi és állami tényezők nagy tisztelettel köszöntötték az új püspököt.

A valóságban mégis másként történt ez a beiktatás, mint ahogy a többi kerületek előjárósága végezteti.

Györy Elemér beiktatása Dunántúlon történt. Ez adja meg a beiktatás különös színét.

A legnagyobb mértékben elfáradt magyar ember valószínűleg Dunántúl él aránylag a legnagyobb számban. Az elfáradt magyar elfáradt reformátust is jeleni, egyházi vonalba állítva a kérdést. A fáradtság nemcsak az egykében jelentkezik. Sokhelyt már a jelent sem kívánja a dunántúli református, hogyan kívánhatná a jövődőt? A mába is közömbösen tekint, a jövőig még kevésbé érhet el a nézése. A dunántúli gyülekezetek egy részében megindult a felszívódás. Régi gazdacsaládok gyermekei nyugodt lélekkel fordítanak hátat az egyházunknak, avagy csak rendkívül nagy erővel tarthatók vissza. Mindenképen *a régi időkben eltett tartalék utolsó morzsái kerültek az asztalra a bekerített sereg háztartásában.*

A beiktatáson ott volt ez a Dunántúl is, azzal a Dunántúllal, ahol egymással szemben áll a 20.000 szórványban lakó református sorsa a törpe gyülekezetek egy ember erejét nem kívánó sorsával. S Györy Elemér látta ezt a Dunántúlt, készült ehhez a Dunántúllal. Már a beiktatása előtt beszélt ezzel a Dunántúllal és a székfoglalása sem volt más, mint ennek a Dunántúlnak a köszöntése.

A mindennapi élet mindennapi harcaiból érkezett Györy Elemér. Benne élt eddig a hagyományokkal terhes és ezektől sokszor szabadulni akaró gyülekezetekben, az egyházszerzés fundamentumot rakó munkájában, a szórványvilágban, a város egyházellenes, emberellenes légkörében. Nincs munka, amit ne ismerne személyes tapasztalatai alapján. Kapott közben arra is időt, hogy beleássa magát a theológiába, s vigyázott, hogy ezen a téren is friss maradjon, együttlépjen az idővel.

Mintha mindez csak előkészület lenne a most feladott leckére.

Dunántúl Györy Elemérben a választ ismerte meg a kérdéseire, a feladatra a feleletet olvasta ki belőle, ezért állt melléje.

Kis közösségeket, szórványokat nem tart meg a bizonytalan, megalkuvó hang. Kis közösségek, számra kisebbségek csak az eredeti jellegük megőrzésével maradnak meg tényezőknél. Ahogy a beiktatásán mondta Györy Elemér: „ma már bizonyos, hogyha a református egyház az új világrendben el akarja foglalni a helyét, ha töretlenül, tisztán és diadalmasan akar kikertülni a világválságból, hitvallóvá kell válnia.” Ebben benne van, hogy a kérdésekkel szembenéz, nem halogatja

holnapra a ma feladatait, s a kérdések semmiféle elködösítésébe bele nem egyezik. Kifelé tartja a kapcsolatokat, a belső élet elrendezését szelidségével, ha lehet, s kiegyensúlyozott, céltudatos akaratával, ha kell, végrehajtja. A látszat nem téveszti meg és kacsalábonforgó mesebeli kastély nem veszlegeti meg. Hitvalló ember, Krisztus szolgálója, aki azt teszi, „amit Ura parancsol, még ha embereknek nem is tetszik.”

Eddigi megbízatásai közben látta Györy Elemér az egészet; a magyar református egyházat áttekinthette: gyülekezeteknek, egyházmegyéknek, kerületeknek sokszor egészen independens életét. Erre az életre minden gyülekezet, egyházmegye, s kerület csak ráfizetett. Partizán vállalkozásokra telt egyházunkban, amikor mindenfelől rendezett seregek jelentkeztek. S a legkisebb partizán alakulatokat mindig Dunántúl állíthatta ki éppen a helyzeténél fogva. A vereségek itt voltak legfájdalmasabban érezhetők. Amikor a püspöki székfoglalóbeszéd gyülekezetek, egyházmegyék, kerületek egységét, hit és szeretetközösségét tüzi célul, mint a püspöki szolgálat egyik szempontját, az egyház nagyon mély és nagyon gyengítő sebére keresi a gyógyulást.

Hogy a püspök egyedül nem tudja elvégezni, amit egy kerületben el kell végezni, vallja és vállalja Györy Elemér. A református egyházban református módon: közösségek tudnak dolgozni eredményesen. Hiába lenne a püspök minden fáradozása, a legfényesebb kvalitásai, a leghűségesebb, önmagát gyorsan megemésztő élete, ha egyedül marad, csak meteor lehet, üstökös: szép fényes ív, de csak egy fénycsóva jelzi, hogy eltűnt. Lelkészi gárda nélkül a püspököknek béna a keze. Közösség nélkül a püspök sem élhet az egyház számára termékeny életet. Ezért kap különös jelentőséget, hogy különös gondjába kívánja venni Györy Elemér a lelkipásztori kar színvonalon tartását, amiben benne van a kifejezett theologiai nevelés is.

Amit eddig a kezébe vett Györy Elemér, nem esett ki onnan. Megfontoltan, alaposan előkészítve nyult a dolgaihoz, de azután kitarított mellettük. Elvi megalapozottsággal rendelkezik, missziói tudattal megajándékozott, és egy kapcsolatra mindenekfelett vigyázott: hogy imádkozó közösségben maradjon a Szentháromság Istennel. Így aztán kinyíltak a szemek a boldog képre; amint térdre hullva megkapta az atyák áldását a bibliai kézzelátétel aktusában.

Márkus Jenő.

Terjessze a REFORMÁTUS ÉLET-et, a városi gyülekezetek és a magyar református intelligencia heti lapját.

Kérjen mutatványszámot a Budapest, IX. Kálvini-tér 8. szám alatti kiadóhivataltól. Előf. díj évi 10 P.

Spiritizmus és húsvéti hit.

Amikor az élet és a halál olyan közel kerülnek egymáshoz, mint napjainkban, egyre többen foglalkoznak a lélek halál utáni sorsának gondolatával.

Ez még nem volna baj, sőt kívánatos, ha a lelkek egyensúlya is nem volna megbomolva és ha emberi természetünk nem hordozná magában azt a tulajdonságot, hogy a téves tanításokat mindig készséggel és nagy örömmel fogadja be, míg az igaz, Istentől jövő tanításoknak nem hajlandó hinni. De amint a föld is magától helyet ad minden dudvának és gyomnak, és az hihetetlen gyorsasággal és szívósággal azonnal el tud terjedni, — míg a nemes veteménynek állandó ásásra, gondozásra és gyomirtásra van szüksége: úgy a „tévelygésnek ereje“ és a „hazugságban való hit“ is könnyen és gyorsan terjed; legkönnyebben és leggyorsabban a halál utáni lét gondolatával kapcsolatban.

Istennek legnagyobb, győzhetetlen ereje a húsvéti feltámadásban mutatkozik meg, — nyilvánvaló tehát, hogy a *húsvéti hit lerombolása vagy meghamisítása egyet jelent a Sátán számára az emberi lélek felett való teljes győzelemmel.*

Ez a harc — Pál leveleinek bizonyága szerint — azonnal megkezdődik a keresztyénség életében. Thessalonikában úgy, mint Korinthusban, — Galácia tartományaiban épúgy, mint Efézusban nagy kérdés a feltámadás kérdése, s ennek igyekszik ellentmondani minden tév-tanító.

A legravasabb módon, a legnagyobb harcot a húsvéti hit ellen azonban a történelem folyamán a nemsokára 100 éves jubileumát ünneplő spiritizmus indította. Óriási eredményeit főképp annak köszönheti, hogy az embereket annyira elámítja, hogy azok nem tudnak különbséget tenni a spiritizmus feltámadás-hite és a Szentírás feltámadás-hite között.

Vessük fel tehát most a kérdést: hogyan néz ki a Húsvét a spiritizmus beállításában, — és a spiritizmus a Húsvét tükrében?!

I.

A spiritizmus is beszél a halál utáni életről. Egyébről sem tud beszélni. Feltűnő azonban a spiritizmus feltámadás-elméletében két dolog: a) a Szentírás feltámadás-tanítását sohasem foglalják rendszerbe, és sohasem vonnak le abból következtetéseket, — hanem maguk állítanak fel a „szellemek“ útbaigazításai alapján bizonyos rendszereket, amelyeket azután a Szentírás innen-onnan kikapott, eredeti értelméből kiforgatott verseivel próbálnak úgyahogy igazolni; b) *Krisztus* feltámadásáról, a *Húsvét* jelentőségéről jóformán semmit nem olvasunk spiritizista könyvekben, írásokban. Arra

szemelláthatólag *nincs is szükség*, hogy ez a gondolat náluk kidomborodjon, mert nagyon zavarná egész „rendszerüket.“

A feltámadás gondolata a spiritizmusnál a következő gondolatkörökben található meg: a *karma*, a *lélekvándorlás* és az *asztráltest* fogalmainál.

A „*karma*“ gondolatát a buddhizmusból veszik. Sorsunkat, „előbbi létünket“ határozza meg, — tanítja a „*karma-tan*.“ Ami jót vagy rosszat „előbbi életünkben“ elkövettünk, annak jutalmát vagy büntetését hordozzuk mostani életünkben. Ez a „*karma*“, a sorstörvény, ami meg nem változtatható. De a spiritizmus-nyújtotta okkult tudományokkal természetesen felismerhetjük ezt az állapotunkat, és — ismereteink erejével tiszta szellemi létbe emelkedhetünk halálunk után.

A *lélekvándorlás* gondolata is a buddhizmus szülötte, de megegyezik az ősi, primitív vallások animisztikus tanításaival is. Lényege, hogy a lélek a halál után új és új testet ölt magára; tehát mindnyájan számos más formában élünk már, és még kilátásunk van újabb és újabb emberi életek élésére.

Végül az „*asztráltest*“ a spiritizmus szerint a lélek „teste“, amely a halál után elválik materiális testétől, és önálló lényként él tovább.

A halál utáni lét tehát a spiritizmus tanítása szerint abban áll, hogy a földi test elmúltával a lélek az asztráltestbe öltözve folytatja *ugyanazt az életet*, amit a földön is élt, csak „más — síkon“. A lélek tehát nem szabadul meg semmiféle büntől, nem lesz tisztább, nem jut üdvösségre vagy kárhozatra, — hanem éli tovább régi életét egy olyan környezetben, amely — ha más síkon is — de ugyanolyan, mint régi környezete volt, és a földi élet minden bűnét és nyomorúságát (hazugság, butaság, csafárság, gonosz indulatok stb.) tovább hordozza. Azután új és új földi lét következik, melyeket a „*karma*“, a sorstörvény határoz meg, — míg végül, a spiritizmus okkult tudományának elsajátítása által, a lélek lassan-lassan tisztulni kezd és feljebb emelkedhetik a felsőbb „szférákba“, egészen az „istenségig“.

A megváltás gondolata, Krisztusnak bűneinkért való áldozata, feltámadásának dicsősége, Isten országának Krisztus szerinti tanítása, a test feltámadása és a lélek Krisztus által való megtisztulása *teljesen hiányzik* tehát a spiritizmus tanításaiból.

II.

A spiritizmusnak tehát nincs Húsvétja. Nem is lehet, hiszen Nagypéntekje sincs. Krisztusa sincs: helyét egy árnyszerű „elsőd“ foglalja el, aki „kiváló médium“ ugyan, „a legmagasztosabb misztikus“, — de korántsem Isten egyszülött

Fia és Megváltó Úr, egyetlen Közbenjáró. Sőt Kijelentése, Szentírása sincs a spiritizmusnak: annak helyét „az új kijelentés“, az 1843-tól kezdődő „Újkor“ spiritiszta okmányai foglalják el.

Mégis érdekel minket: hogyan néz ki a spiritizmus halottidézése és „új kijelentése“ a Húsvét tükrében?

Az embert könnyen megtévesztik a külsőségek. Ma is sokan hiszik pl. azt, hogy az unitárius és református vallás „nagyon hasonlít egymáshoz“, mert istentiszteletük *külsőleg* azonos. Ugyanígy sok lélek elbolondítható azzal, hogy a Húsvét csodája „materializáció“ volt, vagy, hogy a hegyen Jézus Mózes és Ilyés „megidézett szellemével“ beszélt.

Ha azonban a feltámadott Krisztus megjelenéseit, tanításait és az egész Szentírást nézzük: éppen a Húsvét tükrében mutatja meg leginkább torz-arcát a spiritizmus.

Krisztus bűneinkért hal meg, hogy megváltson a bűn és halál hatalmából, a Sátán uralma alól minket. Feltámadása megmutatja, hogy a halált legyőzte, és így legyőzte azt is, aminek a halál csak következménye, „zsoldja“: a *bűnt*. Azért győzhette le a halált, *mert benne nem volt bűn*, — és mert Ő Istentől jött és Hozzá tért vissza.

Nemcsak a külső jelek *egészen mások* tehát Krisztus feltámadásánál, mint a spiritizmus „materializációjánál“ (pl. nincs „médiüm“; délből jelenik meg a Feltámadott; megtapogattatja magát, hogy Ő nem „lélek“; eszik stb.) — hanem *merőben más a feltámadás értelme*, jelentősége, következménye. Itt nem a halál hatalma a lényeges: a *bűn* hatalmát, a *Sátán* erejét törli meg Krisztus. A Szentírás bizonyosága szerint az első, paradicsombeli „elesés“ óta a bűn tartja hatalmában az embert s a Sátán uralkodik felette: s most megtörik a kígyó feje. Krisztus halála és feltámadása óta hitünk által meg tudunk halni a *bűnre nézve*, s testi halá-

lunk után *bűn nélkül* mehetünk át az örök életre. A földi élet *egyszeri* alkalom; és Isten „ítél elevenek és holtak fölött“ egyszer: az utolsó ítélet napján, Krisztus visszajövelekor, a test feltámadásakor. Ha kivesszük az utolsó ítéletnek, Krisztus visszajövelelének tanítását a Szentírásból: széthull az egész, és Krisztus minden szava hazugsággá válik.

Húsvét ezt jelenti: van új élet, és ennek az új életnek alapja, tartalma Krisztus, a Feltámadott Úr. Húsvét ezt hirdeti: aki Krisztusban hisz, nem lát halált soha örökké. De ez az *egyetlen* út, s a feltámadás „első zsengeje“ Krisztus, a „második Ádám“, aki jóvátette azt, amit az első Ádám elrontott.

Óriási ellentét van itt a „karma“ törvény, lélekvándorlás, asztráltest és minőségben változatlan túlvilági „szellem“-élet, — és a Krisztusban hívő, bűntől szabaddá lett élet, a Krisztushoz költözött lélek örök boldogsága, utolsó ítélet és test feltámadása kétféle tanítása között. Nem is szólottunk pedig eddig a Szentlélek munkájáról, Aki minket isteni személyével Krisztus részeseivé tesz, — s Akit a spiritizmus sem el nem ismer, sem meg nem ért.

Ez a különbség nagyobb, mint az ég és föld közötti. Ez a különbség Isten és a Sátán, a menny és a pokol különbsége. Húsvét tükre a belenéző spiritizmusnak igazi, antikrisztusi arcát mutatja, — ezért szakad el a spiritiszta előbbutóbb templomtól, Úrvacsorától, Egyháztól.

Az Antikrisztusnak is vannak jelei, csodái. A romlott emberi lélek előtt tetszetősebb, könnyebb ez az út. Széles út ez, — de a romlásba vezet. Az egyetlen felfelé vivő út nem lehet más, mint Krisztus útja, „mert nem is adatott az emberek között az ég alatt más név, mely által kellene nekünk megtartatnunk.“

A mi útunk Húsvét útja legyen, ne a sötétségé!

Sipos Géza.

A kolozsvári Mátyás-templom.

Ez év március 28-án ünnepelte Kolozsvár városa Mátyás király születésének Heltol Krónikája szerinti ölszázadik fordulóját. Ez alkalomból közöljük e tanulmányt.

Az általános köztudatban vajmi kevés van arról, hogy Kolozsvár városában milyen alkotás hirdeti Mátyásnak, a nagy reneszánsz királynak emlékét. Tudjuk azt, hogy Kolozsváron született s hogy ez okból a várost számos gazdasági, kereskedelmi, vagyoni és jogi kiváltságban — sőt, amikor az ellene indult lázadásért büntetnie kellett volna, még kegyelemben is — részesítette. Szülőházáról is gondoskodott s annak gazdáját gazdagon megajándékozta. De hogy valamely nagyobb építészeti emlék is fűződne

királyi nevéhez, azt valójában csak azok tudják, akik történeti dolgokkal közelebbről foglalkoznak.

A köztudat ma a főtéri Szt. Mihály-templomot szokta „Mátyás-templom“ néven is nevezni. Ennek azonban pusztán csak annyi alapja van, hogy a templom a Mátyás királyról elnevezett téren áll. A tér viszont mindössze csak a Millennium után nyerte a *Mátyás király-tér* elnevezést. Másfelől pedig a Szt. Mihály-templom már 1349-ben megvolt s tehát a Mátyás idejében mintegy másfélszáz éves multra tekinthetett vissza. Mikor 1489-ben ez az egyház gyujtogatás következtében leég, egy azévi november 2-án kelt levélben ugyan maga a király nevez ki biztosokat a gyujtogatók kinyomozá-

sára s a helyreállítás talán még az ő idejében meg is kezdődik, mindazonáltal semmi olyan jelentős mozzanat nincs vele kapcsolatban, amiért a Mátyás-templom nevet viselhetné.

Az az épület, amely Mátyás király személyes alkotásának, élete egyik jelentős művének tekinthető: a *belvárosi reformátusok Farkas-utcai temploma*. Mellette egykor szerzetesi kolostor, közelében pedig női zárda állott. Mint-hogy a kolostor és a templom a nagy király költségére épült, tehát csakis a Farkas-utcai templom az, amelyet teljes joggal illethet meg a *Mátyás király-templom* elnevezés.

*

Három olyan egykorú okiratmásolat maradt fenn, amely a Farkas-utcai kolostor keletkezéséről — s tehát a templom építéséről is — pontos tanúságot tesz.

Az elsőt 1486 nov. 9-én Szabó Ambrus, Kolozsvár bírója és a város esküdt tanácsosai adják ki a város nagyobb és hiteles pecsétjével, amely oklevél szerint a Szent Ferenc-rendnek a Farkas-utcában zárdaépítésre örökös telket adnak, oly feltétellel, hogy a szerzet az ottlévő házak árát a tulajdosoknak térítse meg. E levélnek nemcsak az adományozásra vonatkozó részét, de fenkölt szellemű indokolását is érdemes ideiktatnunk:

„... mi és nevezett város egész közönsége egyazon lélekkel elmékedvén afelett, miszerint jelen életünk állapota mulandó és minden megélvő lény láthatólag a megsemmisülés felé törekszik, azért méltó és buzgó megfontolással virrasztván, nehogy midőn el fog jönni az Úr, minket aluva találjon, a mi lelki hasznunk, az Isteni tisztelet előmozdítása végett kívánván az égieket a földiekkel és a mulandókat örökké tartó üdvös javakkal kicserélni: elsőben és főképpen felséges fejedelmünknek, Mátyás Úr, Magyarország, Dalmácia, Horvátország stb. királyának, természetes és kegyelmes urunknak, és ugyan a nagyságos Báthory István ispánnak, országbírónak és erdélyi vajdának akaratjából és beleegyezésökkel elhatároztuk, hogy a farkasok utcájában, a szabók tornyának nevezett toronnyal (a mai Bethlen-bástya) kapcsolatos keletre nyúló térségben a Kisebb Testvéreknek örökösen monostorhelyet adományoztunk, sőt akkora helyet, területet szerzünk és ajándékozunk a nevezett testvéreknek, amekkorát a monostor szükségé megkíván.“

A második oklevél 1487 szeptember 5-én Bécsújhelyen kelt a király titkos pecsétgyűrűje alatt s parancslevél a városhoz. Ebben Kolozsvár előljáróságához ezt írja:

„Mint-hogy elhatároztuk, hogy városunkban az állatok kijelölt helyre a Szt. Ferenc-rendi obszerváns-féle kisebb testvéreknek zárdát akarunk építtetni, azért akarjuk és jelen levelünk soraiban hűségteknek legszigorubban meghagyjuk és megparancsoljuk, miszerint engedjétek meg, hogy ne-

vezett testvérek részére a zárda minden kifogás és ellenállás nélkül a fennírt helyen felépíttessék; és közületek két kipróbált és alkalmas férfi választassák, kik ezen testvéreknek igényeikhez képest minden szükségesben segítségökre és segedelműkre legyenek Egyebet cselekedni tehát semmiképpen ne merészeljétek.“

A harmadik Visegrádon 1490 január 18-án kelt, szintén parancsirat Tharcsay Mártonnak, az erdélyi sókamara-ispánnak szól. Ebben azt írja a király, hogy a megkezdett munkát az ispán felügyelete alatt folytatni szándékszik:

„Mivel mi azt a monostort, melyet Kolozsvárott a sz. ferenci testvérek számára a legközelebbi tavaszon építtetni kezdtünk, a te közbejöttöddel folytatni határoztuk és ennek okáért ezt az általad ismert testvért hozzád küldeni határoztuk, hogy ezt a munkát folytassa. Neked tehát meghagyjuk, hogy a megkezdett munkát az ő utasításai szerint a közeli tavasz kezdetével a mi költségünkre minél nagyobb szorgalommal és késedelem nélkül folytasd; gondoskodj közlegőkről is, a méz égetéséért fizess sóval, a kőnek és mésznek az építés helyére való hordásáért a mi pénzünkkel fizess a mi számadásunkra. Egyébiránt ennek a János testvérnek és a vele ittlévő többi testvéreknek készíttess fából és deszkából szükséges és elegendő cellát, hogy amíg ottmaradnak, kényelemben lehessenek és élhessenek, dolgaikat és munkáikat könnyebben végezhessek. S mint-hogy minden dolgokban ez a mi legfőbb akaratunk, újból meghagyjuk neked, hogy semmi meggondolással mást ne tégy. Végül kötelességeddé teszem, hogy bármit mond neked ez ügyben ez a János testvér, hogy tenni kell, higgyed és mindent hajts végre...“

*

Mindezekből világosan kitűnik, hogy a Farkas-utcai kolostor és templom kezdetétől fogva a király akaratával épült. — Fontos észrevenni már az első oklevélben, hogy a város a király akaratára is hivatkozik, amikor adományozását megteszi. Kellott lennie tehát Mátyás részéről valamilyen írott vagy szóbeli óhajnak, aminek alapján a városi tanács határozott. Azután: maga a király gondoskodik a költségekről is. Ez szintén nagyjelentőségű tény, hiszen a ferencesek alamizsnából éltek s ilyen nagy építkezésre a maguk erejéből a világiasodásnak abban a korában nem is vállalkozhattak volna. Jellemző a király gondossága, hogy megbízható embert is küld az építéshez és még az építők megfelelő hajlékáról is gondoskodik.

Alapítólevél nem maradt fenn erről a kolostorról, arról sem tudunk, hogy ilyen lett volna. Így az alapító nevét határozott bizonyossággal meg nem mondhatjuk. Mindazonáltal a fennmaradt emlékek alapján bátran állíthatjuk, hogy ebben az építkezésben — még ha netalán ferences sugallatra történt volna is — a Mátyás

eszméje valósult meg s a kolostor, templomával együtt, bátran tekinthető az ő alapításának.

*

Sajnos, Mátyás már nem érte meg a nagy mű befejezését. Még abban az esztendőben meghalt, amikor János testvért ideküldötte. Utána pár évig semmit sem tudunk az építésről, de valószínűleg a munka tovább is folyt. Mátyás utódja, II. Ulászló 1494-ben Erdélybe jött s akkor az ügyet magáévá téve, az építés további költségeiről is gondoskodott. Szebenben azon év augusztus 24-én kelt parancslevelében meghagyja Kis-Asszonyfalvai Istváni István és Kápolnai Miklós erdélyi kamaraispánoknak, hogy:

„... azon tiszteletünkél fogva, mellyel a legdicsőségesebb és legboldogságosabb Szűz Mária iránt viseltünk és vagyunk, a kegyes obszerváns-féle Szt. Ferenc-rendi kisebb testvéreknek, kik jelenleg Kolozsvár városunkban ugyan a dicsőséges Szűzről nevezett, általuk alapjából megkezdett, de még be nem fejezett zárdájukban tartózkodnak, zárdájuk és monostoruk munkájának és építésének folytatására a tordai kamaránktól a szekereken szállítani szokott, közönségesen „Szekeres Sók“-ból mostantól fogva a monostor épületének befejeztéig háromszáz aranyforintot érő sőt utalunk ki...”

Azután nyomatékosan meghagyja még, hogy ezt a sőt az építkezés teljes befejeztéig minden évben megtérítés nélkül kell kiadni s hogy ezt a parancsot a jövő kamaraispánok is tartsák be.

Hogy II. Ulászló az építés ügyét így felkarolta, az is csak annak lehet bizonyítéka, hogy a kolostor az ő nagy elődjének alapítása volt s ő mint örökös kötelezve érezte magát a befejezésről való gondoskodásra.

*

Az idézett oklevelekből még több más tanulságot is levonhatunk. Első az, hogy a kolostor és templom a szigorubb rendtartású úgynevezett *obszerváns ferencesek* számára épült. Ez kétségtelenül kitűnik mind a Mátyás 1490. évi parancsiratából, mind pedig a II. Ulászló 1494. évi leveléből. A mult század történetírói ezt nem vették tekintetbe, s a ferenceseknek a régi időkben általános használatú „kisebb testvérek“ elnevezését „minoriták“-nak értelmezték, ami utánuk egész napjainkig megmaradt az irodalomban. Jóllehet a mai értelemben vett minoriták csak a XVII. században váltak ki a rendből.

Itt nem érdektelen megemlítenünk, hogy miért éppen az obszervánosoknak építtette Mátyás a kolostort? Ezt főleg családi hagyományra kell visszavezetnünk. Hunyadi János nagy pártfogója volt az obszervánosoknak. Amellett, hogy az 1448-ban alakult obszervánosok szigorú mozgalma talált a legnagyobb rokonszenvre a komolyabb főurak között, ők voltak a török elleni háborúk lelkesítői és —

ha szabad e kifejezéssel élni — propagandistái is. Hunyadi nagy segítőtársa Kapisztrán-Szent János maga is az obszervánosok közül való volt.

Másodszor: a királynak 1490-ben kelt parancsiratából megtudjuk az építés kezdetének évét is. Mivelhogy a parancslevél „a legközelebbi tavaszon“ kezdett építésről szól s miután a levél azon év januárjában kelt, nyilvánvaló, hogy az építést a mult legközelebbi tavaszon, tehát 1489 elején kezdték meg.

A harmadik tanulság Mátyás királynak Tharcsay Mártonhoz írt azon utalásából következik, hogy *János testvért a kamaraispán is ismeri*. Ez arra mutat, hogy a nevezett mester, kire a király az építés irányítását bízta, sokat forgolódo, közismert és minden bizonnyal magyar (vagy legalább is magyarországi) ember volt. Mint ahogy magyar lehetett György kőfaragó is, akit a kolostorban temettek el s akinek felesége 1531-ben szép vég hagyományt tesz a kolostor javára, hogy őt is az ura mellé temessék.

Végül: a II. Ulászló-féle oklevélből tudjuk meg, még azt a régi időkben igen fontos tény is, hogy a kolostor és templom a boldogságos Szűz, tehát Szent Mária tiszteletére volt felszentelve.

*

Az építkezés teljes befejezésének időpontjáról nincs pontos tudásunk, de egyes adatok arra utalnak, hogy 1520 előtt már készen volt. A szerzetesek élénk életet kezdtek falai között, 1534 elején a váradi után már ez a legnépesebb kolostor. Külön magyar és külön szász igehirdetője és gyóntatói vannak; innen jár Tordára is igehirdető szerzetes. A templomnak ekkor már orgonája is van. A kolostor fénye tehát a királyi alapító valószínű elgondolásának megfelelően emelkedőben van. De már nem sokáig. Rövidesen megmozdul a föld a régi Európa alatt s új eszmék rázzák meg a lelkeket. A hitújítók először 1551-ben, majd 1556 március 15-én végleg kiűzték a ferenceseket a városból. Ekkor a templom belsejét is feldúlták és azután sokáig várta úgy a sorsát, elhagyottan.

Több viszontagság után végre 1622-ben Bethlen Gábor fejedelem vette kezébe a templom sorsát, amikor is a reformátusoknak ajánlódta. Azóta — több, mint három évszázada — az evangélium szerint reformált hit igéi hangzanak falai között.

*

A régi monostoralapító nagy királyok után Mátyás is e kolostor alapításával akarta szolgálni Isten dicsőségét és megörökíteni a maganevének emlékét. Gondolatát Kolozsváron, kedvelt szülővárosában kívánta megvalósítani, hogy ezzel is emelje a város erejét és tekintélyét. Nem is tudunk arról, hogy még máshol is alapított volna kolostort. Ő már reneszánsz ember

volt s távolabb állott az egyháztól, habár erős gyakorlati és diplomáciai érzésével nagyon is tudta értékelni jelentőségét. Ebből a szempontból ítélve, ugyancsak nevezetes emlék a Farkasutcai templom. De nevezetes azért is, mert Erdélyben, sőt egész Magyarországon is, a maga nemében ez az utolsó nagyszabású kolostorépítés. Mindenesetre az *utolsó királyi*

kolostoralapítás a keresztyén középkorban. A török világ beállta előtt nem tudunk más hasonlóról. De egyházi vagy világi alapításról sem, amely hasonló méretű volna.

Ma már csak a hatalmas templom áll, a kolostor is, a női zárda is elenyészett mellőle. De a templom egymagában is királyi építmény. Így is mindenképpen méltó a nagy király nevére.

Debreczeni László.

Az egység ügyének akadályai.

Annak a „magyar lelki egységnek“ az ügye, amely csak római katolikus és protestáns magyarok közös igyekezetével építhető ki, egy nagy akadályba ütközik bele mindenek felett: abba, hogy ez a „lelki egység“ eddig nem volt meg. A békekötésnek éppen az a legnagyobb akadály, hogy háború van. De viszont éppen az, hogy háború van, teszi szükségessé azt, hogy egyszer legyen békekötés az egymásra utalt emberek között. Ha már megvolna a keresztyén egyházak közötti egység, nem kellene érette dolgozni. De mert nincs meg, azért természetes, hogy nagy nehézségek állanak a munkálásának az útjában.

„Ne legyen szó addig egymáshoz való közeledésről, amíg áll a reverzális-harc!“ — mondják sokan köztünk, reformátusok között, amikor a római katolikusok és protestánsok közötti kölcsönös megértésről és megbecsülésről van szó. Érthető az a keserű érzelem, amely az ilyen megnyilatkozásban kitör, de nem érthető a logikája. Mert hiszen olyanfélélt jelent, hogy: akkor leszünk majd hajlandók részt venni a „lelki egység“ munkálásában, ha már megvalósult. Hiszen a reverzális kérdésnek az egyházak közötti kölcsönösen megnyugtató megoldása (más lapra tartozik persze, ha az államhatalom beavatkozása oldaná meg) már egyik nagyszerű bizonyossága volna annak, hogy a különböző nevezetű keresztyének egymáshoz való viszonya hatalmas változáson ment át a kívánatos irányban. De nem lehet azt mondani: majd akkor fogom a gyümölcsfa plántáját nevelni és gondozni, ha már látom, hogy megtermi gyümölcsét! Minden komoly eredmény eléréséhez előlegezett bizalom, reménykedés és türelem kell. És ha sokkal könnyebb is sürgetve követelni a kívánt eredményeket, mint látatlanba is dolgozni értük, mégis úgy szokott lenni, hogy az ilyen sürgető követelődzés magában véve csak meddő időpocsékolás, ami egy lépéssel sem visz közelebb a célhoz.

Nagyon távol vagyunk ma is attól, hogy mi protestánsok megkapjuk azt a testvéri elismerést, amely a Krisztusban való egységünk

alapján megilletne bennünket. De ha viszont ugyanakkor azt látjuk, hogy mégis csak jelentkezik a vágy a mi jobb megismerésünkre és megértésünkre és készség mutatkozik arra is, hogy revízió alá vegyék azt a viszonyt, amelyben eddig állottak velünk, erre a felettébb örvendetes jelenségre nem az a helyes felelet, ha mi fájó sérelmeink hangoztatásával duzzogva elfordulunk. Nem lehet a meleg tavaszi nap elől azért elbujni, mert az évnek nagy részében zimankós és latyakos az időjárás!

Legyen szó arról is a maga helyén. De amikor kedvünkre való jelenségek tűnnek fel benne, üdvözöljük örömmel! Az élet valósága nem tűri a „mindent vagy semmit“ politikáját. Hálásan kell venni minden részleges javulást is. Egyházaink dogmatikájában továbbra is természetesen ott tátonganak a nagy ellentétek. De egyre sűrűbben és bátrabban hallunk hangokat közülük, amelyek azt igazán elismerik, hogy a mi egyházunk történetében is ugyanannak az Atyának keze igazgatta az eseményeket, a mi hitünk is ugyanabból a Fiúból táplálkozik és a mi életünkben is világosan láthatók ugyanannak a Szent Léleknek az erői, akiben ők is hisznek, mint a Szentháromság egy Istenében.

Ezekon a pontokon találkozunk egymással valóban nem olyan csekély dolog, hogy sok minden egyébben való eltérésünk és ellentétünk miatt erről egykönnyen lemondhatnánk.

De van ennek a „lelki egységnek“ még egy komoly akadály, amellyel számolni kell: a felületes jóbarátainak elhamarkodott lelkesedése. Az egyik fővárosi református lelkész hívatalba a napokban beállított a szokásos két tanúval egy nő, hogy bejelentse: áttér a férje vallására, római katolikus lesz. Az indokolás során hivatkozott arra: „Hiszen most már, azt olvassuk, úgymint megindult az egyházak közti egységért a munka, mindegy tehát, hogy ide vagy odatartozik az ember!“ Lehet, hogy egyesek a „lelki egység“ ügyét ilyen „parasztfogásra“ is jól fel tudják használni. De azok, akik szót emeltek érte, akár az egyik, akár a másik félen, nem így gondolták a dolgot. Következe-

tesen megbélyegeztek minden „hitbeli közönnyőséget.“ Az említett eset pedig annak a szemléletes példája. Az idézett nő sem addig nem volt jó református, sem azután nem igen lesz jó római katolikus. Neki alapjában véve „minden mindegy.“ És aggódni kell amiatt, hogy sokan vannak, akik azért üdvözlik örömmel az „egység-mozgalmat“, mert nekik is „minden mindegy.“ Az első tekintetre nem is gondolná az ember, milyen erősen hat még mindig nagy tömegekben annak a hajdani liberálisnak a kovása, amely persze aranykora volt a „felekezeti békekességnek“, mert egyáltalán nem vette komolyan az egyházi életet. De ha ez volna az egység útja, akkor legjobb volna végig járni: ha letörölnék a magyarság arcáról egészen a keresztyén vonásokat, lerombolnák a magyar életben mindazt, amit keresztyén múltjából örökölt, mindjárt végleg eltűnnék minden felekezeti válaszfal és olyan „magyar egység“ köszöntene be, amilyen évszázadok óta nem volt. Hogy ez a lelki halál temetői békekessége volna, az persze más kérdés.

A magyarság életérdeke az olyan „lelki egység“, amelyben jó katolikusok és jó protestánsok tudják megfogni egymás testvériségét, úgy emelve és támogatva egymást, hogy mindenki erősen áll a maga hitének alapján és úgy építve a közös magyar jövőt, hogy abba a maga hite erejének a legjavát adja bele. Ez az egység nehezebbik, de egyedül igazi és áldott útja. Ezen az úton járva, az tudja szeretettel megbecsülni a másiknak a hitét, aki egészen bennegyökerezik a magáéban.

Dr. Victor János.

„**BESZÉL A MULT**“ címen jelenik meg *húsvét után a dunavecsei református templom 200. évfordulója alkalmából Lukácsy Imre nyug. lelkipásztor tollából a dunavecsei református egyházközség és Dunavecse község története.* — A kötethez Molnár Lajos dunavecsei lelkipásztor, orsz. gyűl. képviselő írt előszót. Bak Antal, gróf Teleki László dr., dr. Kovács István és dr. Máthé Elek színes tanulmányai gazdagítják a számos képpel megjelenő kötetet.

A kötet április végéig 4 pengős előjegyzési áron megrendelhető Ref. Lelkészi Hivatal, Dunavecse címen.

„**Miért?**“ Bereczky Albert lelkipásztor három aktuális kérdéstről tartott előadását adta közre egy 40 lapos könyvecskében. „Miért tűri az Isten?“, „Miért szenvednek az ártatlanok?“, „Miért éppen én?“ A füzet ára 80 fillér és 6 fillér portó. — Megrendelhető a szerző címen: Budapest, Pozsonyi-út 58. vagy a „Református Igéhirdető“ 11.968. számú csekkjén.

KERESZTYÉN KRITIKA

Az epizkopalizmus árnyékában.

— Hozzászólás Kovács István könyvéhez. —

Kovács István dr., *szentmártonkúti lelkipásztor, Az epizkopalizmus árnyékában című ötvennégy lapos kis könyvet adott ki. Könyvében, amint azt annak címe is kifejezi, az epizkopalizmus elhatalmasodásától félti a magyarországi református egyházat. Az epizkopalizmus kísértése mindig fenyegette a református egyházat, ez a kísértés a mostani időben, éppen az erdélyi egyházkerületnek a magyarországi református egyház testébe való intézményes visszacsatolása által, mérhetetlenül megnövekedett. Nagy hibát követett el az egyház zsinata, hogy külön jogainak és különleges szervezeteinek biztosítása mellett vette vissza az egyház testébe az erdélyi egyházkerületet. Erdély örvendetes visszatérésekor alkalmat kellett volna a magyarországi egyháznak vennie, hogy minden történelmi sajátosság kizárásával vegye be ismét az erdélyi kerületet. Az epizkopalizmus ma legelső sorban azokban a tervezetekben és hozzászólásokban jelentkezett, amelyeket a lelkészválasztás reformjával kapcsolatban készítettek és bocsátottak közre.*

Mi nem kételkedünk az író szándékának tisztaságában. A református egyházban mindig szükség van arra, hogy a kísértésekre egymást figyelmeztessük. Ez a figyelmeztetés nemcsak joga, hanem egyenesen kötelessége minden lelkipásztornak. Különösen bátor magatartás a püspöki egyház kísértéseire hívni föl a szélesebb egyházi közvélemény figyelmét. Arra is szükségünk van, hogy a missziói és teológiai mozgalmak ébresztése és sok áldott figyelmeztetése után necsak az egyházi élet belső tartalmát, élet- és munkarendjét, hanem külső szervezetét és kormányzatát is a kijelentés föltétele alá állítsuk. A református egyházban nem lehet eleget hangoztatni azt az alapvető tételt, hogy az egyház a földön első sorban a gyülekezet. Minden más egyházi szervezet: egyházmegye, egyházkerület és országos egyház a gyülekezetek szolgálatában nyeri meg a maga célját és értelmét. Ez a könyv ezt a hármas figyelmeztetést hozza és ezzel fontos szolgálatot tölt be.

Hibája az, hogy figyelmeztetéseit alátámasztására nem hoz fel kellő indokot és ami indokot tételei igazolására fölhoz, az jórészt saját állításait cáfolja meg. Így, sajnos, ez a könyv nagyon alkalmas arra, hogy ne barátokat, hanem ellenségeket szerezzen azoknak az értékes gondolatoknak, amelyeket a szerzővel együtt mi is szívesen hangoztatunk, azt tudnillik, hogy a hitbéli megújulásnak szervezett megújulássá kell válnia, és az egyházi élet süllypontját mind anyagi, mind szellemi szempontból egyre inkább a gyülekezetekre kell helyezni. Kérdésbeállításában megmarad az általa is kifogásolt liberális szempontra: tekintete nem annyira a gyülekezetekre, mint inkább a szélesebbhatáskörű egyházi közigazgatási szervekre irányul, és az egyházi élet kérdéseit első sorban nem a hívők és Krisztus, hanem

az egyház és állam, valamint társadalom viszonyában keresi.

Külön kell szólanunk mindarról, amit az erdélyi egyházkerülettel kapcsolatban mond. Az erdélyi egyházkerületnek minden feltétel nélkül visszacsatolása, a régi, erdélyi viszonyok változatlanul való fönntartása a másik négy egyházkerületben az episzkopalizmus irányában való elhajlást fogja elősegíteni. Hogy ezt a tételt igazolja, a legsúlyosabb vádakot emeli a különleges erdélyi egyházi szervezet ellen. 1. Az erdélyi egyházszervezet „nem református szellemű“ (6. lap); 2. a másik négy kerületénél „kezdetelegesebb, feudálta, kegyuri, hogy ne mondjam; „neandervölgyi“ sajátosságú“ (8. lap); 3. „egy társadalmi rendnek, az erdélyi főnemességnek kizárólagos hatalmat biztosít Krisztus anyaszentegyházában“ (9. lap); 4. „evangéliumellenes“ (5. lap); 5. lényegében „egészen más“, mint a többi kerületé (11. lap). Feltéve, de meg nem engedve, hogy ezek a mérhetetlenül súlyos vádak igazak, azok az író állításának igazolására, hogy t. i. Erdélyből az episzkopalizmus ártalma fog egyre inkább a többi kerületbe kiáradni, teljes mértékben alkalmatlanok, hiszen e jelek szerint az erdélyi különleges egyházalkotmány nem episzkopális, hanem sokkal inkább konzisztoriális jegyeket hordoz magán.

Ugyanerre az eredményre jutunk akkor is, ha azt a hét pontot nézzük, amelyben a különleges erdélyi egyházszervezet „legkirívóbb s református tekintet előtt visszásan ható vonásait“ vizsgálja meg (8–9. lap) *Evangéliumellenesnek tartja, hogy az egyházkerületi és egyházmegyei tisztviselőket, tanácstagokat és hivatalnokokat nem közvetlenül a gyülekezetek, hanem az egyházkerületi, illetve egyházmegyei közgyűlések választják* (1., 2. pont). Ő maga idézi könyve későbbi részében a II. Helvét hitvallást, amelynek értelmében az egyházi választásokat vagy a gyülekezetek, vagy a gyülekezetek kiküldöttei ejtsék meg. Nos, ezek a választások a hitvallásban kifejezett lehetőségek másodikának szemelődít-tartásával, közvetelt úton, de lényegében a gyülekezetek akaratóból történnek. Éppen ezért nem áll meg a harmadik tétele sem, hogy t. i. az Állandó Igazgatótanács, mivel tagjait az egyházkerületi közgyűlés választja, „nem a gyülekezettől nyeri megbízatását.“ Az egyházkerületi főgondnokok és egyházmegyei gondnokok számának nagy volta (6, illetve az egyházmegyénél 4, — mi a gyakorlatban csak kettőről tudunk) s az az intézkedés, hogy bizonyos nagyobb gyülekezetekben a lelkész és főgondnok szolgálati időbeli elsőbbség szerint végzi a gyűléseken való elnöklést (4–6 pont), különösen akkor, amikor a püspök is bizonyos vonatkozásokban egyike a kerületi főgondnokoknak, minden egyebet igazol, csak azt a tételt nem, hogy Erdélyben sokkal inkább episzkopális az egyházszervezet, mint egyebütt. A patronusi jogot pedig, Isten tudja minek az alapján, olyan szélesen értelmezi, mintha valóban a középkorban él-nénk. Kovács István szerint az erdélyi jogrend egyes esetekben a lelkészbedíltás jogát biztosítja a patronusnak (7. pont). S ha ez így volna, igazán ékes bizonyítéka lenne annak, hogy Erdélyben milyen kevés helye van az episzkopalizmusnak.

Az episzkopalizmus klsértései elleni küzdelemben és

a gyülekezetek nagykorúsítása érdekében folytatott harcban az erdélyi egyházszervezet ellen koholt alaptalan és mélyensértő vádak (evangéliumellenes, feudálta, neandervölgyi sajátosságú stb.) hangoztatása az egyszeri sanda mérsárost juttatja eszünkbe, aki taglójával nem oda út, ahová kellene.

Ha valaki az episzkopalizmus ellen harcol, akkor az egyházi élet minden területén valóban ezt a jelenséget kufassa föl és mutassa meg. Más jelenségeket pedig azzal ne azonosítson. Ez a könyv az episzkopalizmus klsértéseire majdnem kizárólagosan csak a lelkészválasztás esetleges módosítása érdekében tett javaslatok tárgyalása kapcsán tér ki. Nagy szolgálatoakat tett volna egyházunknak, ha érdeklődési területét kiszélesíti s esetleg más vonatkozásokban is rámutat ilyen szerű klsértésekre. Így legalább tárgya mellett maradt volna.

Feltétlenül szükség van arra, hogy alapvetően tisztázzuk az egyházszervezeti és egyházkormányzati kérdéseinket, mégpedig nem a jogtudomány, hanem a theologia világossága mellett. Föltétlenül át kell vizsgálnunk az evangélium legalapvetőbb parancsait ezen a téren is, amint azt nagy alaposággal végzi el Kovács István a lelkészválasztás kérdésével kapcsolatban. Ezt a munkát azonban alapos tudományos felkészültséggel, a tények és a helyzet világos ismerete alapján kell elvégezni. Különben többet ártunk, mint amennyit használni tudunk. Ilyen előfeltételek mellett minden bizonnyal kiderül, hogy mennyire elhamarkodottak az írónak az erdélyi egyházkerületre szórt iszonyatos vádjai s az evangéliumi egyházak milyen gazdag lehetőségekkel rendelkeznek kormányzati és szervezeti téren s az egység nem okvellenül uniformizálódást jelent.

Többször írásban is kifejezett véleményem az, hogy az egyházkerületi kormányzásnak előtérbe kerülése, a püspöki hatáskörnek a kibővítése természetes következménye volt annak a változásnak, amely a legutóbbi évtizedek alatt egyházi életünkben végbe ment. Gyülekezeteink lelkiekben és anyagiakban meggyengültek. Az egyre nagyobb anyagi igények kielégítését gyülekezeteink nem vállalták, azok fedezetét az állampénztárból kellett biztosítani. Az állammal pedig természetesen az egyházkerületi és konventi vezetőség állhatott szerves kapcsolatban. Csak hálát adhatunk azért, hogy a gyülekezetek elgyengülésének idején a központi kormányzatunk megerősödött. Mi lett volna az egyházakból, ha a gyenge gyülekezetek mellett a központi kormányzat is eljelentéktelenedik? Az egyházi élet meglevénedése sem egyik gyülekezetből a másik gyülekezetbe ment, amint az a reformációban történt, hanem egyházkerületi és országos egyházi szervek központjaiból indult ki és jutott el a gyülekezetekbe és állította — ha anyagilag még nem is, de lelkileg többé-kevésbé — talpra gyülekezeteinket. Mi lett volna a református egyház gyülekezeteinek lelki megújulásával, ha az egyházkerületek püspökei, theologiai professzorai nem kerülnek a missziói munkák sodrába, ha az egyházkerületi és országos egyházi keretek nem adnak széles lehetőségeket arra, hogy azok a gyülekezeti lelkészek, akikben valóban a misszió lelke égett, saját gyülekezetükön túl más gyülekezetek megújulását is szolgálják?

Éppen ezek az előzmények tették lehetségessé és

értették ki a helyzetet oda, hogy egyre inkább gyülekezeti kérdéssé válhat minden egyházi kérdés." Az idő szerfelett sürget arra, hogy minden magyar református egyház, azaz gyülekezet olyan lelki és anyagi függetlenségre és szabadságra tudjon eljutni, hogy a leg-szörnyűbb történelmi viharok próbáját is ki tudja állani.

Makkal Sándor püspöki székhelyében azt mondta, hogy az egyház = egyház. Tételét egy évvel később így egészítette ki: a református egyház = református egyház. Ezt a gondolatot — elemekre bontva — így kell kifejeznünk: a református egyház = gyülekezet és gyülekezetek közössége szélesebbkörű egyházi szervezetekben az Isten által az egyházra bízott feladatok betöltésére.

Kovács István könyve lényegesen többet szolgált volna az egyháznak, ha képzelet ellenségei elleni küzdelme helyett még határozottabban állította volna mondanivalójának központjába gyülekezeteink szellemi és anyagi megerősödésének ügyét s mint jó gyülekezeti lelkipásztor, a gyülekezetek és hívek széles rétege felé szólott volna őket kizárólagosan érintő módon arról, hogy mit tehetnek a hívek és gyülekezetek azért, hogy teljesjogú, szabadságú és érettkorú gyülekezetei lehessenek Krisztusnak.

LÁSZLÓ DEZSŐ.

I R O D A L O M

Imre Lajos: Milyen legyen a ref. népiskolai vallástanítás tanterve és módszere?

Különlenyomat Az Út XXIV. évfolyamából.
Kolozsvár, 1942. 16 lap.

A konventi vallástanítási terv revíziójának szolgálatában készült e rövid, de alapvető elvi megfontolásokkal teljes dolgozat. Szerzője egyelőre csak szemlélet akar tartani az okvetlenül tárgyalandó kérdések felett.

Előjáróban foglalkozik azokkal az okokkal, amelyek a revíziót szükségessé teszik. A legsürgetőbb ok, mely végeredményben a többi is magában foglalja, hogy vallástanításunk alapja egy olyan *theológiai fel-fogás, amelyet már túlhaladottnak kell tartanunk.*

A dolgozat alapvető elvei röviden a következőkben foglalhatók össze: A vallástanítás *igehirdetés, amely az egyházon belül hangzik s személyes megszólítást tartalmaz a gyermek számára.* Ezen az alapon veszi tárgyalás alá a tanterv, a tankönyvek és a módszer kérdését. Megállapítja, hogy ezen az alapon nyugszik az erdélyi és délvidéki tanterv, míg a konventi tanterv, ha találunk is benne idevonatkozó megállapításokat, ezek következményeit nem vonja le és ezért szemben áll az első kettővel. A konventi tanterv „az igaz keresztényi lelkület kialakításához szükséges érzelmeket akarja felkelteni“ és „az üdvtörténeti szempont mellett érvényesíteni kívánja a tisztán történeti és valláspedagógiai szempontot is.“ „Előbbi kettő csak az üdvtörténeti szempontot érvényesíti és a Bibliát egyedül a kijelentés okmányának tekinti. A konventi terv szerint

emberi úton el lehet jutni a kijelentéshez, a másik kettő szerint a kijelentés Isten szuverén tette.

Vizsgálja azután a különbségeket a cél és az anyag tekintetében. A konventi tanterv az anyagot nem vonatkoztatja az egyházra. „Meg kell mutatni a gyermeknek, hogy ez a kijelentés, azaz az erről szóló bizonyosságtétel őt az egyházban éri . . . s annyiban hallja a kijelentésről szóló Igét, amennyiben ennek tagja . . .“

Fogyatkozása a konventi tantervnek, hogy a hitvallást, amelyet rendszeres keresztyén világszemléletnek tart, csak a IV. osztályban veszi fel s nem érvényesíti azt a gondolatot, hogy „az egyház hitvallása tesz bizonyosságot arról, hogyan kell a kijelentést érteni.“ Mellőzi a Heidelbergi Kátét. A másik két tanterv az I. osztálytól kezdve vesz fel kérdéseket a kátéből és ezt használja konfirmációi anyagul is.

A tankönyvek közötti jelentős különbséget abban látja, hogy a konventi tankönyvek pedagógiai és didaktikai szempontokra vannak tekintettel, míg az erdélyiek és délvidékiek inkább *theológiaiakra.*

Módszerben is nagy különbségek vannak a konventi tantervi utasítás és az erdélyi vezérkönyv (Hogyan tanítsunk vallást? Kolozsvár, 1926.) között. A konventi tanterv a módszert a többi tárgyakéval azonosan akarja megállapítani. Vallásos élményeket akar ébresztetni és megrögzíteni a gyermekben. Ezzel szemben a vallástanítás célja *igehirdetés.* A vallástanítás anyaga és tárgya emberileg nem közelíthető meg. Isten szava „*verbum alienum*“, — tehát a vallástanítás módszere sem lehet azonos a többi tárgyakéval. Nem a tanítótól, hanem az Isten Lelkétől függ, hogy a gyermek az Igét meghallja. A konventi tantervi utasítás a gyermekből indul ki s hozzá akarja alkalmazni az Igét, a másik kettő az Igéből indul ki s a gyermeket akarja alkalmazni az Igéhez.

A vallástanításban vannak ismeretek, amelyeket meg kell tanulni, hogy hallhassuk az Igét, de a vallástanítás *igehirdetés* akkor lesz, ha a tételek megtanításán túl az Ige hallgatására is nevel. A modern didaktika hívei a módszert is a gyermekhez alkalmazzák s nem törődnek azzal, hogy vannak olyan tények, amelyeket nem lehet az ember mértéke alá helyezni.

Végül a tanterv és módszer követelményeiről szólva, elsősorban szükségesnek tartja a dolgozat írója az egész vallástanítási anyagnak egy közös szempont alá való állítását. Ez a népiskolában és a középiskola alsó négy osztályában a konfirmáció. Nem általános kegyességre kell nevelni, hanem öntudatos hitre, ezért az anyag a hitvallás szerint állítandó be. A másik szempont a tantervben az anyag egyházi beállítására. Az egyház életét, hitvallását, szervezetét ismerje meg a gyermek az első osztálytól kezdve. A harmadik követelmény, hogy az anyag a gyermekhez személyes felhívást közvetítsen.

A módszer Isten Igéjéből induljon ki, az Igét emberi hozzáadás nélkül hirdesse s úgy tárja a gyermek elé, hogy az meghallja a neki szóló üzenetet.

A vallástanítás alapvető kérdéseit világosan, tisztán adja elénk a dolgozat s határozottan, meggyőzően mutat rá a konventi tanterv fogyatékosságára, illetve a revideálás szükségére voltára. A 16 lapon legalább

egy kötetre való tanulni és megfontolni valót találunk összesűrítve. A kérdések előzetes szemléje után a legnagyobb érdeklődéssel várjuk a részletekbe menő kifejtést is.

Karcag.

Tóth Kálmán.

Dr. Farkas Ignác: Katechétikai alapvetés.

Theologiai tanulmányok. Debrecen, 1941.

A könyv címére tekintve, első gondolatunk az, hogy itt a szerző a keresztyén nevelés és vallástanítás alapvető kérdéseivel óhajt foglalkozni. Valójában azonban ennek a kérdéskörnek egyetlen tényezője, a keresztyén nevelés tárgya: *az ember kérdése* foglalkoztatja, köti le egész figyelmét és képezi számára a kiindulópontot, amint azt a könyv alcíme egészen pontosan ki is fejezi: „A bibliai anthropológia valláspedagógiai jelentősége.” Ehhez képest mindvégig a „bibliai emberértelmezés” egyedüli jogosultságának minél meggyőzőbb kimutatása a főgondja és ehhez a vezetőgondolathoz igazodik egész kérdéskörének elrendeződése.

Ebben a kérdésben állásfoglalása jogosult és természetes. Ma, amikor megállapíthatjuk, hogy a reformátori theologia az elmúlt években a legnagyobb komolysággal és alapos részletességgel igyekezett az Ige mérlegére tenni a mult tévedéseit még a gyakorlati theologia részletkérdéseiben is, valóban szűkség volt arra az összefoglaló kritikai állásfoglalásra, éppen a bibliai emberértelmezés kérdésében, amit a könyv első részében olvashatunk.

Ebben a részben ugyanis a szerző a legaprólékosabb utánjárással, alapos tárgyi ismerettel és lelkiismeretes felkészültséggel mutatja ki a mult *filozófiai anthropológiájának* a csődjét a keresztyén nevelés és vallástanítás munkájában. Alapos részletességgel mutat rá arra, hogy a mult évszázadok téves irányú vallásos nevelésének és vallástanításának oka az volt, hogy a theologia a filozófia szolgálatába szegődött. Lemondott a lényege szerinti emberértelmezés igényéről, azaz arról, hogy *az embert Isten kijelentéséhez való viszonyban* nézze és tegye vizsgálat tárgyává. Nem látta meg azt az alapvető tény, hogy az ember Isten Igéjének a mértéke alatt elesett és önmagával teljességgel tehetetlen bűnös, akiben semmi veleszületett képesség vagy készség nincs a bűntől való megszabadulásra és nem vonta le ennek a ténynek a következtetéseit a nevelés kérdésében sem. Ezért a keresztyén nevelés munkája a humanista nevelés korszakától egészen a legújabb korig megmaradt az úgynevezett individuális és evolúciós pedagógia felfogása mellett, amelynek feladata az volt, hogy a gyermekben annak meglévő és veleszületett képességei alapján kialakítsa az úgynevezett *autonóm személyiségeket*: A történelem folyamán ez az elgondolás a különböző filozófiai és ezek hatása alatt álló theologiai és pedagógiai irányok változása következtében formailag változott és tartalmilag némileg módosult ugyan, de lényegében reányomta bélyegét a legújabbkori neveléstudományra is és hatása alól a keresztyén nevelés tudománya sem tudta teljességgel kivonni magát még a legújabb korban sem.

Mindennek világos szemléltetésére részletesen és pontosan sorakoztatja fel a szerző először a külföldi, majd a hazai nevelők nevelési rendszereit és a külön-

böző vallástanítási tanterveket (a legújabbakat is), amelyekre nézve megjegyzi, hogy közülük a legújabbkori reformátori theologia hatása csupán kettőben érezhető. Egyik, amelyik e kettő közül is közelebb áll az Ige theológiájának feltételeihez: *az erdélyi reformátusok 1938-as iskolai tanterve*.

A könyv második része a bibliai istenképtiség fogalmával foglalkozik és a Szentírásból vett idézetek egész sorával igyekszik igazolni a legújabbkori *reformátori theologia bibliai anthropológiáját*: az emberi természet eredendő romlottságát és Isten kizárólagos szabadító kegyelmét.

A harmadik részben az eddig elmondottak tömör és világos összefoglalása után a keresztyén vallástanítás tárgyát, célját, lényegét, anyagát és módját teszi vizsgálat tárgyává meglepő rövidséggel, egybekapcsolva a reformátori theologia főképviseelői közötti felfogásbeli különbségek kimutatásával, megállapítván végeredményben, hogy a keresztyén nevelés lehetőségei túl vannak minden *emberi lehetőség* határán és az ember számára ebben a munkában csupán az *előkészítés* lehetősége marad meg a Szentlélekisten munkájára, aki a nevelés tulajdonképpeni munkájának cselekvő alanya.

Ehhez a részhez kapcsolódik végül egy vallástanítási anyagtervezet, melyet a bibliai anthropológia teljes keresztyénítéletének szempontja alatt más összefogó egység gondolatának a kihangsúlyozására való tekintet nélkül a Bibliához való teljes alkalmazkodás jellemez.

Farkas Ignác könyve különösképpen két okból örvendetes és jelentős lépés a gyakorlati theologia irodalmában. Egyfelől azért, mert — mint kritikai állásfoglalás — valóban komoly kísérlet az általános emberértelmezésnek az Ige mértéke alá állítására a keresztyén nevelői munkában; másfelől azért, mert az egyetemes egyház készülő új vallástanítási tervéhez ad szempontokat, amiknek mérlegelése gazdagodást jelenthet az új tanterv kialakulásának kérdéseiben.

Nagy Zoltán.

Dr. Victor János: Szól az Ige.

Nyiregyháza. 1942. 63 lap.

Lelkipásztorok számára rendezett csendesnapokon elhangzott három előadást foglal magában a füzet. Az előadások a kijelentett, a hirdetett és a látható Igeről szólnak. Tartásuknak szükséges és időszerű voltáról az Előszóban azt mondja Békefi Benő: „Valahogy úgy látom, éppen igehirdetői szolgálatom közben, hogy *igehirdetésünk legnagyobb akadálya az, hogy magával az Igével vagyunk legkevésbé tisztában.*”

Ez akadály elhárítására törekszenek az előadások. Megvizsgálásra kerül az Ige, amit szól a Szentírásban, az igehirdetésben és a sákramentumokban. Az Ige theológiájának megállapításaira építve tudományos alapon, de gyakorlati szempontokra való tekintettel fejti ki a szerző az Ige életét.

Az első előadás a kijelentést teszi vizsgálódása tárgyává. Felveti súlyos kérdést: „Miért kell az embernek megjárnia azt a kerülő utat, hogy a Szentírás évezredek régi lapjait felnyitva, így a távoli multon keresztül jusson hozzá az Igéhez, Istennek szavához?” Erre felelve szól a kijelentésnek egyszeri és történelmi voltáról, megvizsgálja a kijelentést mozzanataiban, esz-

közeiben, eredményeiben, a kijelentés és Irás viszonyát s az utolsó pontban, mint az a következő előadásokban is teszi, a lelkipásztori vonatkozásokat.

A második előadás alapvető tétele: „Praedicatio verbi Dei est verbum Dei.“ Megvilágításra kerül a hirdetett Igének a kijelentett Igéhez való viszonya, az igehirdetésnek bibliai értelme, a kultusz és igehirdetés viszonya s a lelkipásztor igehirdetői megbízatása.

A harmadik előadás a látható Igét tárgyalja. Különösen érdekes és építő az a rész, amely a látható Igének az Ige másfajta megszólalásai közül kiemelkedő sajátos szerepéről s a látható Ige mondanivalójáról szól.

Az előadásokban mindentűtt az Isten Igéjét tolmácsoló elhívott szolga beszél, a pásztor, aki elsősorban a Főpásztor nyájába tartozó hívőnek tartja magát és lelkipásztor társait.

Mellékes dolog, de említsük meg, hogy a fedőlap rajza nem hű kifejezője a tartalomnak.

Karcag.

Tóth Kálmán.

Tusa Gábor: Harcunk Erdélyben magyarságunkért.

Húsz év jellemrajza. Kolozsvár, 1942. 96 lap.

A Székelyföld és Északerdély felszabadulása óta mind sűrűbben jelennek meg a román uralom éveit feltáró emlékezések és történeti tanulmányok. A mai magyar nemzedék szinte évről-évre olyan átalakító erejű világeseményeket él át, hogy saját történelmét nem bízhatja a késő utókor számára. Önigazolásnál, vagy pártérdekek igazolásánál többre tekint ez az új irodalom s éppen ezért — egyes kivételektől eltekintve — nem tekinthetjük valamilyen új emlékratsorozatnak. A Trianon óta eltelt időszak eseményeinek és eszméinek összefoglalása nemcsak minket erdélyieket foglalkoztat. Sűrűn visszatér ez a téma a csonkaországi és a felvidéki írásokban s legújabbban megindult a Délvidék beszámolóinak a sorozata is. Legközlebbi jelentősége ezeknek az írásoknak talán abban van, hogy a szétszakított nemzetrészekre „kibeszélésben“ megismerik egymást és szilárdabbra ötvözdök, erőteljes kifejezést nyer az a nemzeti egység, mely a húsz év alatt a belső titkos kamrákba vonult vissza.

Tusa Gábor könyvének egyik legnagyobb jelentősége éppen erre az egységre való ráutalás. Erdély húszéves különállása nem idézett elő szakadást. Az elzárt határok mögött az erdélyi magyarság külön szellemi életet élt, de ez csodálatos módon az ezeréves örök magyar szellemiségnek volt a folytatása. Könyve bevezető fejezetében: „Erdélyi politikai gondolkodás“ arra mutat rá, hogy az erdélyi politikai géniusz fenntartotta az egység gondolatát akkor is, amikor önálló magyar élet csak Erdélyben volt s az erdélyi fejedelemség a maga szegényes erejével egyedül küzdött a habsburgi országrész nemzeti szabadságáért s azzal együtt a török uralom alatt levő területek felszabadításáért.

A román uralom a nemzet lelki egységének politikai határok feletti valóságát öntudatosította, nemzeti kereteinken belül azonban új fejlődést indított meg. Tusa „jellemrajza“ ennek a fejlődésnek az értelmét keresi és értékeit akarja átmenteni az egyetemes magyar fejlődés jövőjéért korszakai számára. E tanulságokat

könyve második fejezete: „A népiség eszménye az erdélyi magyarságban“ tételszerűen foglalja össze s a következő, történetibb jellegű részekben, amelyek az erdélyi irodalom, az egyház és iskola és a tudományos élet húsz éves kisebbségi útját rajzolja meg, legvégül pedig a magyarság társadalmi úton való megszervezésére irányuló nagy kísérletet a Magyar Népközösség 1939. és 1940. évi eseményeit ismerteti, inkább csak tételszerű tanulságainak ábrázolására és igazolására szolgálnak.

Könyve igazi mondanivalóját éppen ezért nem történeti fejtegetéseinek, hanem tételeinek ismertetésével közölhetjük meg. Az erdélyi magyarság legdöntőbb hűszéves nemzeti tapasztalata az impériumváltozás körülményeihez kapcsolódik. Magyarságunk életünk az impériumváltozással súlyos törést szenvedett, a kisebbségi évek küzdelmei között, az alkotó magyar szellem útmutatása mellett újjáalakult, de nem a régi formára, hanem gazdagabb, korszerűbb és lélekteljesebb tartalommal. Tusa szavai szerint: „A mi szent korona államszemléletünk, mely szerint a magyar nemzet maga az állam, egyszerre a mélybe zuhant. A nemzeti politikai fogalma helyébe mi bennünk a nemzetiség népi fogalma lépett“. E tapasztalat alapján irányítja rá gondolatainkat arra a tanúlságra, ami az önálló politikai létét visszanyert magyarságunknak legfőbb feladata kell hogy legyen, a magyarság népi megerősítése.

Világosan foglalja össze azokat a tanúlságokat és tapasztalatokat is, amiket húsz éves kisebbségi életünkben a románsággal való kapcsolat adott. Kisebbségi emlékeink végérvényesen meggyőzhetnek arról, hogy egy öntudatos nemzetiséget kisebbségpolitikai engedményekkel soha sem lehet kielégíteni, a kisebbségi kérdést nem lehet csupán törvényhozási úton megoldani. A román példa arra is jó, hogy megmutassa a kivetető útat, ami az államvezető nemzet számára a nemzeti egységben, erőben és a céltudatos államvezetésben van. „A nemzetiségi kérdés a tények világába tartozik“ — állapítja meg nagyon világosan, megoldásának útja pedig — az állam nemzeti jellegének, rendjének és hatalmának a biztosítása.

A kétféle tapasztalat így fut össze egy pontba. A magyarság népi megerősítése és a nemzeti egység kérdése súlyos valósága egyformán az államszervezet átalakítását igényli és a magyar hivatás kérdését veii fel.

Tusa Gábor könyve nem a húsz év története, de nem is magános gondolkodó „soli loquiája“. Sok közéletünk vezetője, egész közéletünk egyik legvilágosabban látó megfigyelője, könyvében valóban közösségi munkát végzett, az erdélyi magyarság nemzeti felelősségét hordozó vezetőinek és nevelőinek a lelkében élő tapasztalati képet és programot foglalta írásba. Munkájának értékét leginkább azzal fejezhetjük ki, ha az ő általa oly sokszor idézett történelmi mintakép, Mikó Imre „Írányeszméihez“ hasonlítjuk.

Juhász István.

Felelős szerkesztő és kiadó: LÁSZLÓ DEZSŐ.

Postatakarékpénztári csekk számla száma: 72.276.

Nyomatott a Jordáky-nyomdában Kolozsvár, Hitler-tér 13.

Felelős vezető: Jordáky Lajos.